

“Жіночі історії війни: вони боролися за українську землю”.

Історики до останнього часу приділяли недостатньо уваги вивченню ролі і місця жінок в історії України. Щодо висвітлення становища жінок у роки Другої світової війни, то ще в радянські часи була встановлена завіса секретності над питаннями участі жінок у війні.

Жінки в СРСР не були військовозобов'язаними, хоча військове законодавство СРСР передбачало у разі потреби обов'язкове залучення жінок в ряди Червоної армії для несення служби в допоміжних військах. А пізніші колосальні втрати радянських військ привели до того, що в 1942 році в СРСР була проведена масова мобілізація жінок на службу в діючу армію і в тиліві з'єднання.

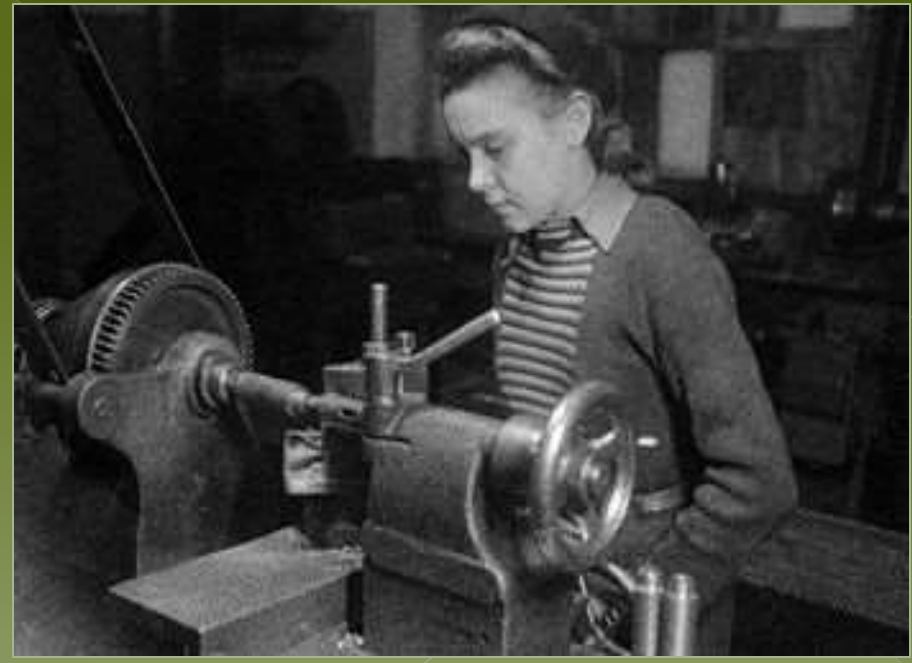

Якщо казати про чисельність жінок, що приймали участь у військових діях, то слід окреслити, що в роки війни було підготовлено 300 тисяч медичних сестер, понад 900 тисяч сандружинниць, у військах протиповітряної оборони служили 300 тисяч жінок. За роки війни було підготовлено 222 тисячі жінок "бійців- спеціалістів": мінометниць, станкових і ручних кулеметниць, автоматниць, снайперів, зв'язківців, фахівців дорожньо-експлуатаційних служб. Якщо скласти ці цифри, то вийде 722 тисячі. Це без врахування жінок в авіації, на флоті, у бронетанкових військах, артилерії, піхоті, навіть в кавалерії. Десятки тисяч жінок служили військовими лікарями, розвідницями, водіями, штабістами, кухарями та ін. Тобто чисельність жінок, які носили воєнну форму – не менша 2-3 мільйонів. До того були сотні тисяч жінок в ополченні, в партизанських загонах, в підпіллі.

Слід згадати також, що крім турботи про старих і малих на окупованих територіях, на жіночі плечі ліг тягар підпільної боротьби. Масово жінок використовували для праці в тилу на військових підприємствах, сільськогосподарських роботах, будівництві протитанкових ровів, окопів, бліндажів. Тисячі їх примусово вивезено у Німеччину для виснажливих робіт.

Вже з липня 1941 року починається формування жіночих авіаційних полків. Для того, щоб одержати направлення на фронт, необхідно було за короткий строк вивчити тактику бою, штурманську справу, озброєння літаків. Багато жінок і дівчат служило в частинах протиповітряної оборони. Так, наприклад, у Київському корпусному районі ППО понад 870 жінок і дівчат служило молодшими командирами.

Найбільше серед жінок-Героїв Радянського Союзу було льотчиць. Цього високого звання удостоєні 83 жінки-льотчиці. Серед них – 25 льотчиць, що служили жіночому авіаційному полку, у так званих "Нічних відьмах". Одна з них – українка **Поліна Володимирівна Гельман**.

Багато жінок отримали звання Героїв Радянського Союзу. Так, за форсування Дніпра на південь від с. Пекарі Канівського району Черкаської області серед перших звання Героя одержала санінструктор 667-го стрілецького полку 218-ої стрілецької дивізії старший сержант медичної служби **Зінаїда Олександрівна Самсонова**. На Букринському плацдармі за 26–27 вересня 1943 року вона під ворожим вогнем винесла 30 поранених бійців і сама евакуювала їх на лівий берег.

Яскравими прикладами участі жінок у розвідці є **Гнилицька Н.Т., Фортус М. О., Бобирєва М. М., Жукова А. Ф.** Так, **Бобирєва М.М.** відзначилася тим, що працювала секретарем у німецькому штабі у місті Вінниця. До її рук потрапляла таємна інформація, яка згодом передавалася партизанам і підпільникам. Перед відступом фашистів Марії вдалося добути і сховати важливі папери. Потім працювала у складі розвідувально- диверсійна групи десантувалася поблизу міста Краків.

Але більшість жінок все-таки перебували не на фронті, а на окупованій території. Так само як і в тилу жінка на окупованій території поступово починає перебирати на себе чоловічі функції, виконувати роботу яка в мирне життя їй не притаманна. Робочий день на польових роботах тривав з 5-6 годин ранку до 6-7 годин вечора. Польові роботи виконувалися в основному вручну, без застосування техніки та механізмів. За невихід на роботу, погане ставлення до неї, невиконання норми виробітку, розпоряджень керівників господарств до винних вживалися суворі покарання.

Першою серед жінок Героєм Радянського Союзу стала харків'янка **Валентина Гризодубова**. 1938 року вона у складі екіпажу літака АНТ-37 разом із Поліною Осипенко та Мариною Расковою за 26 годин пододала відстань від Москви до Далекого Сходу у майже 6,5 тисяч кілометрів, що на той час було світовим рекордом. У роки війни Валентина Степанівна командувала жіночим бомбардувальним полком далекої дії, виконала понад 200 бойових вильотів. Полк завдавав удари по ворожих об'єктах, доставляв вантажі для українських партизанів, його льотчиці переправили в тил понад чотири тисячі поранених і дітей. У повоєнні роки Валентина Гризодубова очолила створення науково-дослідного і випробного центру з розробок новітніх електронних систем для літаків. Ця її праця була відзначена званням Героя Соціалістичної Праці й вона була єдиною жінкою, удостоєною двох таких найвищих звань.

Учасницею Параду Перемоги в червні 1945 року була українка, Герой Радянського Союзу **Марія Доліна**, випускниця Нікопольського аероклубу. Першу подяку від командира винищувальної авіаційної дивізії отримала 15 липня 1941 року за те, що вночі перегнала за Дніпро літак і посадила наосліп під Кам'янкою. А загалом вона за роки війни здійснила 282 бойові вильоти, з них 72 — на пікувальних бомбардувальниках. Останній виліт у небо війни командир авіаційної ескадрильї майор Марія Доліна здійснила 9 травня 1945 року...

Марія Щербаченко. Санітар стрілецького полку однією з перших форсувала Дніпро, понад 10 днів перебувала на плацдармі, врятувала життя 112 бійцям та командирам. За цей подвиг у 1943 році Марії Захарівні було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Людмила Павличенко - радянський снайпер під час Другої світової війни, Герой Радянського Союзу. Людмила – сама щаслива жінка-снайпер у всесвітній історії. На її рахунку знаходиться 309 смертоносних влучень (підтвержені) в рядових і офіцерів армії противника.

Олександра Шулежко

У роки війни Олександра Шулежко врятувала від смерті й голоду 102 дитини; з них 25 були євреями. Вона зуміла організувати притулок для дітей-безхатченків у Черкасах та приймала усіх без винятку. Поміж інших дітей з'явилися й єврейські. Їх записували як українців, греків, вірмен або татар залежно від особливостей зовнішності. До 1968 р. її підозрювали у співпраці з нацистами. Натомість вихованці жінки завжди тепло згадували свою другу маму.

Олександра Шулежко померла 1994 р. Через рік їй присвоїли почесне звання Праведник народів світу

Завалій Євдокія (1924–2010). Єдина жінка – командир взводу морської піхоти в роки Другої світової війни, гвардії полковник.

Коли розпочалася війна Євдокії було всього 17 років. 25 липня 1941 року розпочалися бої за її рідне місто Новий Буг. Під бомбардуванням дівчина перев'язувала поранених бійців і командирів. Коли ж 96-й кавалерійський полк, що захищав місто, став відступати, Євдокія вмовила командира, щоб забрав її з собою.

Після того, як Євдокія взяла в полон німецького офіцера, її направили у відділення розвідки, командиром якого згодом стала. В одному з боїв командир взводу, в якому служила Євдокія, був убитий і вона підняла бійців в атаку. На чолі взводу Євдокія Завалій брала участь у боях за Севастополь, Сапун-гору, Балаклаву, Керч та ін. Під час Будапештської наступальної операції Завалій зі своїм взводом, пробравшись завдяки кисневим подушкам через каналізацію, захопила бункер німецького командування. Серед полонених виявився німецький генерал. За цю операцію Євдокію нагородили орденом Червоного Прапора.

Баташева Геня (1924–1999). Єврейка, що врятувалася під час розстрілів у Бабиному Яру, після війни працювала бухгалтером.

На час початку розстрілів у Бабиному Яру Гені Баташевій було 17 років. Усіх її рідних розстріляли, а вона, разом із іншою 14-річною єврейською дівчинкою Марією Пальті, переконала німців, що вони не єврейки. Дівчата місяць перехувалися у подруги Гені – Ольги Луцеевої. Згодом підпільники з групи Володимира Кудряшова переправили їх до лінії фронту. У тилу дівчата працювали на різних, часом складних, роботах. Після закінчення війни батько Гені Баташевої повернувся з фронту до Києва, згодом сюди ж приїхала й сама Геня. Вона стала одним із небагатьох свідків злочинів нацистів - розстрілів у Бабиному Яру, героїнею фільмів “Бабин Яр – уроки історії” (1981), “Шолом, мир вам!” (1990), “Дорога довжиною в півстоліття” (1991).

Октябрська Марія

Після загибелі на фронті чоловіка, комісара стрілецької дивізії І. Ф. Октябрського, звернулась до Наркома оборони з проханням на власні заощадження збудувати танк і на ньому знищувати німців. Закінчила курси механіків-водіїв танка.

В діючій армії з жовтня 1943 р. механік-водій танка «Боевая подруга», 26-ї гвардійської танкової бригади гвардії сержант, Октябрська в бою за с. Нове Село 20 жовтня 1943 року в числі перших увірвалась на позиції противника. Поранена, на підбитому танку три доби вона знаходилась під вогнем противника, а відремонтувавши поломку, повернулась у свій батальйон. В бою в ніч на 18 січня 1944 року село Кринки знищила дві гармати. В бою машина була підбита, Октябрська отримала тяжке поранення і 15 березня 1944 року вона померла від ран у фронтовому госпіталі в Смоленську.

8-9 ТРАВНЯ

1939-1945

**ПАМ'ЯТАЄМО
ПЕРЕМАГАЄМО**

*Щоб квітла Україна у віках!
Щоб матері і діти не страждали!
Щоб тих, хто прокладав до волі шлях,
Нащадки вдячні завжди пам'ятали!
Василь Рудий*